

Remissvar SOU 2022:70 – En uppväxt fri från våld

Sammanfattning

Rädda Barnen har beretts möjlighet att svara på remiss av SOU 2022:70 En uppväxt fri från våld. Rädda Barnen kommenterar förslagen utifrån ett barnrättsperspektiv med FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) som utgångspunkt. Rädda Barnen har valt att kommentera de delar som är mest relevanta utifrån vårt perspektiv. Vad gäller övriga delar av betänkandet har Rädda Barnen inga synpunkter och varken till- eller avstyrker dessa.

Utredningen "En uppväxt fri från våld" har föreslagit en samlad nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck. Rädda Barnen har länge efterfrågat detta och välkomnar därför utredningen och ser det som positivt att det nu finns förslag på en nationell samlad strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn. Rädda Barnen ser det också som positivt att barns röster och erfarenheter gjorts delaktiga i utredningens arbete. Däremot hade Rädda Barnen önskat att utredningen på ett mer konkret sätt redovisat hur barns röster och erfarenheter haft betydelse och inverkan på de konkreta förslag och bedömningar som utredningen ger.

Sammantaget är Rädda Barnen positiva till den föreslagna strukturen för hur Sverige ska organisera arbetet med att förebygga och bekämpa våld mot barn. Rädda Barnen är positiva till att Folkhälsomyndigheten får ett samordnande uppdrag för att organisera detta arbete, och att våld mot barn tydligt definieras som en folkhälsofråga.

Rädda Barnen tillstyrker en stor del av de förslag och de bedömningar som utredningen lämnar. Däremot finns det flera aspekter som Rädda Barnen saknar i utredningen. Rädda Barnen önskar på flera områden att utredningen hade kommit med mer konkreta och tydliga förslag. Rädda Barnen gör även bedömningen att för stor vikt lagts på förslag om information, kunskap och administration, och för lite på att förstärka befintliga system, aktörer och verksamheter kopplade till våld mot barn. Här hade vi önskat ökade resurser och förutsättningar, men även fler tydliga författningsförslag i exempelvis Hälso- och sjukvårdslagen samt socialtjänstlagen.

Rädda Barnen bedömer också att utredningens förslag och bedömningar lagt för lite fokus på barns strukturella utsatthet och den särskilda sårbarhet den innebär kopplad till våld - exempelvis barn i socioekonomisk utsatthet, barn i asylprocess, barn utsatta för stigmatisering, rasism och diskriminering. Rädda Barnen saknar även konkreta förslag och åtgärder i de delar som rör barn utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.

14. En nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn

14.3 Strategins fem mål

Förslag: Den nationella strategin för att förebygga och bekämpa våld mot barn ska ha fem långsiktiga mål som anger inriktningen för arbetet mot det övergripande målet. Dessa mål ska vara:

1. Våld mot barn ska förebyggas.
2. Barns våldsutsatthet ska upptäckas.
3. Barn ska få det skydd och stöd samt den behandling de har rätt till.
4. Barns rättigheter i brottmålsprocessen ska tillgodoses.
5. Kunskaps- och metodutvecklingen ska stärkas

Sammantaget bedömer Rädda Barnen målen som väl avvägda och rubrikerna inrymmer de aspekter som en nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn bör ha. Rädda Barnen ser det även som positivt att målen är tydligt kopplade till barns rättigheter enligt barnkonventionen.

14.4 Hur målen ska nås

Att uppnå strategins mål är en komplex uppgift, där utredningen gör bedömningen att det kräver såväl nationell samordning, som särskilda insatser från enskilda aktörer. Rädda Barnen delar denna bedömning. Rädda Barnen har dock en farhåga att alltför många särskilda uppdrag och insatser från olika enskilda aktörer riskerar att göra den nationella strategin alltför spretig – med olika uppdrag och huvudmän som riskerar att överlappa varandra.

Vidare redogör utredningen för att flera olika perspektiv, utöver det rent barnrättsliga, behöver beaktas särskilt inom ramen för de insatser och åtgärder som vidtas, så som ett jämställdhets-, jämlikhets-, ungdoms-, funktionshinders-, hbtqi- och intersektionellt perspektiv. Även barn som växer upp i socioekonomiskt utsatta områden och den ökade risk för våldsutsatthet som detta kan innebära behöver uppmärksammas. Rädda Barnen delar denna bedömning och ser vikten av olika perspektiv på aspekter som kan innebära särskild sårbarhet för att båda utsättas för våld, men även utmaning i att få skydd, stöd och behandling – såsom ovan beskrivna perspektiv. Däremot gör Rädda Barnen bedömningen att dessa perspektiv inte beaktas tillräckligt i de prioriterade insatsområden och förslag som utredningen ger.

Rädda Barnen delar även bedömningen om vikten av att skapa långsiktiga förutsättningar för att göra vad som krävs för att våld mot barn ska upphöra och att ge aktörer resurser och förutsättningar att göra vad som krävs.

Även här ser dock Rädda Barnen att bedömningen inte speglar de prioriterade insatsområden och förslag som ges av utredningen. Rädda Barnen upplever att fler av de prioriterade insatsområden och förslagen hade kunnat kopplas till att stärka befintliga system och aktörer, såsom skola, socialtjänst samt hälso- och sjukvård. Istället gör Rädda Barnen bedömningen att förslagen i utredningen har för stor viktning gentemot kunskaps- och informationssatsningar som vi befärrar inte kommer ha lika stor genomslagskraft i att nå målen om inte de grundläggande systemen för barns stöd, skydd och behandling stärks.

14.5 Folkhälsomyndigheten ges en central roll i strategiarbetet

Förslag: Folkhälsomyndigheten får i uppdrag att inom området våld mot barn:

- samordna och ge stöd i det nationella arbetet med strategin för att förebygga och bekämpa våld mot barn, samt stödja utvecklingsarbete på lokal och regional nivå,
- verka för kunskaps- och metodutveckling samt kunskapsförmedling på nationell, regional och lokal nivå, – följa upp utvecklingen inom strategins mål, sammanställa resultatet av genomförda insatser och identifiera behov av ytterligare insatser, SOU 2022:70 En nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn
- vid behov bistå regeringen med underlag som kan vara ett stöd för dess styrning av arbetet samt var tredje år lämna förslag till regeringens handlingsplan.

Folkhälsomyndigheten ska samverka med, och verka för samverkan mellan, relevanta myndigheter, civila samhället och andra aktörer. Barn ska involveras i arbetet. Uppdraget ska skrivas in i myndighetens instruktion. I uppdraget ingår framtagande av indikatorer för att följa utvecklingen mot strategins mål.

Rädda Barnen tillstyrker förslaget att ge Folkhälsomyndigheten i uppdrag att samordna och ge stöd i det nationella arbetet med strategin för att förebygga och bekämpa våld mot barn.

Rädda Barnen vill däremot understryka att det är av stor vikt att en rad myndigheter, civilsamhällesorganisationer och andra aktörer samverkar med Folkhälsomyndigheten och bidrar med expertis och kunskap för det mångfasetterade uppdrag som Folkhälsomyndigheten föreslås få. Det är även av stor vikt att Folkhälsomyndigheten skapar en struktur för att säkerställa meningsfull involvering av barn i arbetet.

14.6 Ett antal nationella aktörer ska bidra särskilt i det övergripande arbetet för att uppnå strategins mål

Rädda Barnen tillstyrker förslaget om vilka aktörer som särskilt ska bidra i arbetet med strategin. I tillägg skulle Rädda Barnen gärna sett att även Domstolsverket fått uppdrag att bidra – då det är mycket viktig myndighet för barn utsatta för våld. Många barn utsatta för våld är på olika sätt inne i rättsliga processer som är direkt kopplade till Domstolsverkets ansvarsområde – där de rättsliga processerna i högsta grad är avgörande för barns rätt till

skydd, rätt till information och delaktighet samt rättssäkerhet.

14.7 Länsstyrelserna ska stödja det lokala och regionala arbetet

Förslag: Länsstyrelserna åläggs ett särskilt ansvar att stödja det lokala och regionala arbetet för att uppnå strategins mål. Detta görs genom att länsstyrelsernas ansvar enligt förordning (2021:995) om länsstyrelsernas regionala arbete mot mäns våld mot kvinnor utökas till att omfatta alla former av våld mot barn

Rädda Barnen tillstyrker förslaget, och ser positivt på möjligheten att synkronisera länsstyrelsernas ansvarsområde och ansvar med mäns våld mot kvinnor med alla former av våld mot barn.

14.8 Kommunövergripande kartläggningar, analyser och åtgärdsplaner

Förslag: En ny lag, lagen med vissa bestämmelser om kommuners ansvar för att förebygga och bekämpa våld mot barn, ska införas. Lagen förtydligar hur kommunerna ska arbeta mot våld mot barn genom att utföra vissa närmare beskrivna uppgifter. Lagens syfte ska vara att säkerställa att kommuner, utifrån ett kunskapsbaserat underlag, kontinuerligt tar ställning till behovet av åtgärder i kommunen för att säkerställa att varje barn som är, eller riskerar att bli, utsatt för våld får sina rättigheter tillgodosedda i enlighet med lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter

Rädda Barnen tillstyrker delvis förslaget. Rädda Barnen vill understryka att vi delar förslaget att kommuners ansvar att förebygga och bekämpa våld mot barn tydligt ska lagstadgas. Ofta bortprioriteras kommuners förebyggande arbete till förmån för andra akuta åtgärder. Däremot ställer sig Rädda Barnen frågande till hur lagstiftningen i praktiken kommer att förhålla sig till annan föreslagen lagstiftning på området, exempelvis lagkrav på kommuners brottsförebyggande arbete, samt även förslag om ansvar för förebyggande arbete i socialtjänstlagen. Rädda Barnen bedömer att det här hade kunnat vara bättre med en bredare definition kring ansvar om förebyggande arbete för att barn inte ska fara illa, för att undvika flera parallella lagar och stuprör.

14.9.2 Utökade möjligheter till statsbidrag till organisationer och andra som är verksamma inom området

Bedömning: Statsbidrag bör inrättas i syfte att stärka möjligheterna för ideella organisationer och andra aktörer att bedriva verksamhet eller projekt inom målen för den nationella strategin för att förebygga och bekämpa våld mot barn. Statsbidraget bör omfatta 50 miljoner kronor per år i tre år till Folkhälsomyndigheten att fördela

Rädda barnen ser det som positivt med statsbidrag till ideella organisationer och andra aktörer för att bedriva verksamhet för att nå strategin, men ser storleken på statsbidraget som alldeles för låg kopplat till målsättningen av vad som förväntas av verksamheten bidragen ska gå till.

15 Prioriterade insatsområden och åtgärder

15.1 Våld mot barn ska förebyggas

Förslag: Att följande insatsområden ska prioriteras inom mål 1:

1. Förstärkt fokus på främjande och förebyggande arbete.
2. Kunskapen om våld och våldets konsekvenser ska öka hos barn och vuxna.
3. Stödet till föräldrar ska stärkas.
4. Insatserna till barn och vuxna som utövar eller riskerar att utöva våld mot barn ska stärkas.
5. Särskilda insatser ska vidtas för att skapa trygghet och förebygga våld i miljöer där barn vistas.

Rädda Barnen delar bedömningen om vilka insatsområden som bör prioriteras för att uppnå mål 1. Men Rädda Barnen hade önskat att vissa perspektiv fått en ökad tydlighet och att utredningen varit mer konkret i genomförande samt ansvariga aktörer. Det finns även flera åtgärder som Rädda Barnen saknar inom insatsområdena.

15.1.1 Förstärkt fokus på främjande och förebyggande arbete

Rädda Barnen tillstyrker vikten av ett förstärkt fokus på främjande och förebyggande arbete. Dock har Rädda Barnen flera förbehåll utifrån utredningens bedömning.

Rädda Barnen ser det som positivt att det avsätts resurser i form av statsbidrag för att säkerställa att civilsamhället och andra aktörer kan bidra till främjande och förebyggande arbete. Däremot bedöms medlen som avsatts i 14.9 vara alldeles för små för att säkerställa att nå verkningsfulla resultat.

Rädda Barnen delar utredningens bedömning av vikten att fortsätta framtagandet av ett nationellt hälsoprogram för barn, enligt förslagen i SOU 2021:34 – "Börja med barnen!", och att koppla hälsoprogrammet till främjande och förebyggande arbete kopplat till våld. Men Rädda Barnen ser flera risker i hälsoprogrammet, enligt betänkandet "Börja med barnen". Rädda Barnens bedömning är att det inte tagits tillräcklig hänsyn till särskilt sårbara barn, barn med komplexa vårdbehov eller barn i utsatta och riskfyllda livssituationer. Om inte hälsoprogrammet säkerställer alla barns rätt till god hälsa och tidigt stöd och hjälp riskerar flera barn att falla mellan stolarna. Ett nationellt hälsovårdsprogram behöver vara anpassningsbart för att möta barn och unga med olika förutsättningar och behov. Behovet av hälso- och sjukvårdsinsatser behöver således anpassas efter olika barn och ungas behov, och vi ser en risk att ett nationellt hälsovårdsprogram anpassas efter resursstarka familjer. Vi ser att det är av stor vikt att hälsofrämjande och förebyggande insatser för barn och unga är tillgängliga för alla barn och unga, och de måste därför anpassas till olika barn och ungas förutsättningar och levnadsvillkor.

Utredningen framhåller även vikten av att ta vara på digitaliseringens möjligheter när det kommer till att nå ut med information i syfte att förebygga våld, samt att vara närvarande och tillgänglig för barn och vuxna. Rädda Barnen hade här önskat tydligare förslag och ansvarsfördelning för att säkerställa detta. Rädda Barnen ser det som särskilt viktigt att säkerställa att information om våld, samt rättigheter och vägar att få hjälp är tillgängliga för barn på de arenor barn befinner sig på, i synnerhet digitala arenor.

15.1.2 Kunskapen om våld och våldets konsekvenser ska öka hos barn och vuxna.

Rädda Barnen tillstyrker bedömningen om vikten av att öka kunskapen om våld. Rädda Barnen ser det som särskilt viktigt att ge yngre barn kunskap, verktyg och information om sina rättigheter, varpå det bedöms vara positivt att barn i förskolan är en del i det informationsuppdrag som föreslås ges till Skolverket.

Rädda Barnen ser det som viktigt att kunskapen om olika former av våld ökar. Särskilt för yngre barn är det viktigt att säkerställa att barn får ett språk för sådant som har med fysiskt våld att göra, utan även frågor som har med kroppen, samtycke, privata områden och sexuella övergrepp att göra, samt även försummelse och omsorgssvikt.

Rädda Barnen vill även understryka att när barn får ökad kunskap om våld och utsatthet samt om sina rättigheter – är det av särskild stor vikt att det finns en kunskap och en beredskap hos vuxna som möter barn att hjälpa barn som är i behov av hjälp. Rädda Barnen har erfarit i tidigare projekt kring informationssatsningar som lett till ökat antal barn som berättar om våldsutsatthet, men där exempelvis personal på skola och hälso- och sjukvård inte haft en beredskap hur de ska hantera det, och inte haft tillräckliga rutiner för exempelvis orosanmälan.

15.1.3 Stödet till föräldrar ska stärkas.

Rädda Barnen delar bedömningen att föräldrastöd och föräldrastödsprogram behöver stärkas. I utredningen framkommer förslaget att föräldraskapsstöd bör inkluderas i ett nationellt hälsoprogram för barn, vilket Rädda Barnen ser som positivt. Däremot vill Rädda Barnen även här, likt under 15.1.1, understryka vikten av att det behöver finnas särskilda anpassningar i föräldraskapsstödet för att säkerställa att det kommer alla barn och föräldrar till gagn. Stödet behöver anpassas för familjer som redan lever i utsatta livssituationer, för barn med komplexa vårdbehov, eller för familjer i socioekonomisk utsatthet. Rädda Barnen har flera gånger mött föräldrar som blivit erbjudna flera former av föräldrastödjande insatser, som de i sin tur inte kunnat tillgodogöra sig på grund av exempelvis strukturell hemlöshet, att barn har andra vårdbehov som inte kunnat gå att kombinera med insatserna, eller andra orsaker.

Denna anpassning borde kunna kombineras med utredningens förslag om målgruppsanpassat föräldraskapsstöd, för föräldrar med exempelvis funktionsnedsättning. Men det målgruppsanpassade föräldraskapsstödet behöver breddas till att även innefatta föräldrar som beskrivits ovan.

En annan aspekt där Rädda Barnen hade önskat en mer gedigen analys handlar om hur instanser som exempelvis socialtjänsten men även hälso- och sjukvård ska skapa en ökad tilltro och förtroende hos föräldrar. Många föräldrar tackar idag nej till föräldrastödjande insatser på grund av en misstro och oro över exempelvis socialtjänstens verksamhet. Hälsoprogrammet bör därför även synkroniserats med Socialstyrelsens arbete med att motverka ryktesspridning och desinformation mot socialtjänsten, och bör ha ett fokus där föräldrastödjande insatser ska bli mer tillgängliga för föräldrar och ha som målsättning att skapa tillit hos föräldrar och andra viktiga vuxna för barn.

15.1.4 Insatserna till barn och vuxna som utövar eller riskerar att utöva våld mot barn ska stärkas

Rädda Barnen delar utredningens bedömning. Rädda Barnen tillstyrker särskilt förslaget om att Socialstyrelsen ges i uppdrag att kartlägga tillgången till, och behovet av, anpassade metoder och kunskapsstöd som riktar sig till de yrkesgrupper och verksamheter inom socialtjänst och hälso- och sjukvård som särskilt kan och bör verka för att förebygga och förhindra det våld som utövas av barn. Att barn är utagerande och utövar våld kan bero på många saker. Det är här viktigt att det finns rätt kunskapsstöd och metoder för att såväl uppmärksamma som att förebygga barn som är i risk. Rädda Barnen ser det här som särskilt viktigt att det finns metoder som riktar sig till barn i yngre åldrar.

15.1.5 Särskilda insatser ska vidtas för att skapa trygghet och förebygga våld i miljöer där barn vistas.

Även om Rädda Barnen till stor del delar utredningens bedömning, anses förslagen vara alltför vaga när det handlar om barn i samhällets vård.

Exempelvis tar utredningen upp frågan om avskiljning och fastspänning med bälte. Detta är frågor som FN:s barnrättskommitté¹ såväl 2015 som 2023 uttryckt oro över och uppmanat Sverige att vidta åtgärder för att förbjuda användandet av. Även FN:s tortyrkommitté har uttryckt liknande oro. Riksdagens socialutskott har i ett betänkande uppmanat regeringen att vidta åtgärder för att förbjuda avskiljningar på SiS-institutioner. Trots det kommer utredningen inte med något skarpt förslag om att förbjuda avskiljning eller fastspänning med bälte, utan endast en rekommendation till regeringen om att se över direktivet för utredningen om barn i samhällets vård. Såväl rapporter från civilsamhället² som tillsynsmyndigheter såsom IVO och JO har under flera år konstaterat upprepade brister och våldsutsatthet hos barn och unga, vilket även kopplas till exempelvis användandet av avskiljningar, något även utredningen konstaterar.

I ljuset av ovan hade Rädda Barnen önskat mer skarpa och konkreta förslag kopplat till avskiljning och fastspänning med bälte, inklusive ett förbud mot att använda dessa rättsliga befogenheter – samt även andra åtgärder för att säkerställa att barn i samhällets vård inte utsätts för våld. Då utredningen om barn och unga i samhällets vård dessutom ska redovisa sitt uppdrag i oktober 2023 kommer denna utredning inte ha möjlighet att ta upp frågan om avskiljning. Då utredningen en uppväxt fri från våld inte heller, som ovan nämnts, kommer med skarpa förslag kring förbud av avskiljning, ser Rädda Barnen det som angeläget att regeringen tillsätter en sådan utredning så snart som möjligt, gärna under 2024.

15.2 Barns våldsutsatthet ska upptäckas

Förslag: Att följande insatsområden ska prioriteras inom mål 2:

1. Förutsättningarna för barn att reagera på våldet och signalera till omgivningen ska stärkas.
2. Vuxnas förutsättningar och förmåga till upptäckt samt att agera vid tecken på våld ska förbättras.
3. Informationshanteringen och omsorgen om barnet vid misstanke om våldsutsatthet ska förbättras.

15.2.1 Förutsättningarna för barn att reagera på våldet och signalera till omgivningen ska stärkas

Rädda Barnen tillstyrker utredningens förslag och delar bedömningen om vikten av att öka förutsättningarna och möjligheterna för barn att reagera och signalera till sin omgivning vid våldsutsatthet. Särskilt viktigt blir det här, som ovan nämnts vid 15.1.2, med stöd till yngre barn. Rädda Barnen har många års erfarenhet av att arbeta med material för barn i såväl förskole- som lågstadieåldern som syftar till att göra frågor som har med fysiskt våld,

¹ [CRC/C/SWE/CO/6-7 \(regeringen.se\)](https://www.ref.org/en/press/press-releases/20150601)

² [SiS-rapport-uppslag-1-1-1.pdf \(barnrattsbyran.se\)](https://www.barnrattsbyran.se/rapporter/sis-rapport-uppslag-1-1-1.pdf)

sexuellt våld samt försummelse möjliga att prata om på ett tryggt och åldersadekvat sätt.

15.2.2 Vuxnas förutsättningar och förmåga till upptäckt samt att agera vid tecken på våld ska förbättras.

Utredningen föreslår att Skolverket ges i uppdrag att se över och åtgärda behovet av förtydliganden i relevanta styrdokument avseende hur arbetet ska bedrivas inom ramen för skolans övergripande elevhälsoarbete. Utgångspunkten bör vara kända risk- och skyddsfaktorer kopplade till barns levnadsvillkor, däribland insatser i syfte att upptäcka och motverka olika former av våld.

Rädda Barnen tillstyrker förslaget och ser det som viktigt att personal på förskola och skola får tydliga ramar och verktyg för ansvar och handlingsutrymme i syfte att upptäcka och motverka våld mot barn. Utredningen tar även upp frågor som har med kunskapsutveckling, metoder för samtal om våld samt kunskap om att identifiera våldsutsatthet hos barn. Det är här viktigt att det blir en tydlig distinktion mellan skolans ansvar och mandat i relation till socialtjänsters ansvar. Det är av stor vikt att skolan och förskolan inte själva utreder våldsutsatthet hos barn utan direkt vid misstanke gör en anmälan till socialtjänsten.

Utredningen föreslår att Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) samt Socialstyrelsen får ett gemensamt uppdrag att kartlägga behov av metoder och arbetssätt för att screena för våld inom barnhälsovården och elevhälsan. Rädda Barnen ser detta som positivt och har i många år påtalat behovet av screening av våld genom rutinfrågor inom barnhälsovården och elevhälsan, samt att det finns nationella riktlinjer för detta. Rädda Barnen och andra har vid flera tillfällen uppmärksammat att finns stora olikheter runt om i landet kring screening av våld inom barnhälsovården och Elevhälsan.

Det är viktigt att det finns rutiner för att säkerställa att barnets behov av stöd och behandling när professionella får kunskap om att ett barn har varit utsatt för våld ska. Alla barn som utsatts för våld bör dessutom screenas för traumasymptom. Vid utfall på screeningen ska en psykologisk bedömning erbjudas.

15.2.3 Informationshanteringen och omsorgen om barnet vid misstanke om våldsutsatthet ska förbättras.

Utredningen påtalar vikten av att barnet ska kunna känna tillit till såväl den efterföljande processen som till de personer barnet möter i samband med att ett barn misstänkts ha utsatts för våld. Utredningen bedömer det som viktigt att det finns en fungerande kedja från upptäckt av våld till att insatser sätts in.

Rädda Barnen delar denna bild och ser det som en av de viktigaste förutsättningarna för att underlätta för barn att berätta om våld – att barnets situation konkret ska förbättras när barnet berättar, och att barnet ska få återkoppling på vad som händer efter att det berättat.

Utredningen föreslår att Barnombudsmannen ges i uppdrag att i samverkan med Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor undersöka och lämna förslag kring hur barns delaktighet kan öka i samband med att våldet upptäcks och i den efterföljande hanteringen.

Rädda Barnen tillstyrker förslaget, men hade önskat tydligare direktiv i uppdraget för att säkerställa meningsfull delaktighet och återkoppling – i synnerhet för barn i processer inom socialtjänst och rättsväsende, efter våldsutsatthet. Rädda Barnen har vid flera tillfällen erfarit hur barn berättat om våldsutsatthet för vuxna, exempelvis vuxna i skolan, socialtjänsten, hälso- och sjukvården eller polisen – utan att barnet därefter fått någon återkoppling, eller att något konkret har hänt för att förbättra barnets situation. Om barn inte får någon återkoppling, inte får hjälp att förstå vad som händer när exempelvis barn berättar för en lärare om våld, eller barn har samtal på socialtjänsten eller på ett barnförhör – riskerar det i längden att minska barnets förtroende för vuxenvärden och även minska möjligheten att barnet i framtiden berättar om våldsutsatthet.

15.3 Barn ska få det skydd och stöd samt den behandling de har rätt till

Förslag: Att följande insatsområden ska prioriteras inom mål 3:

1. Tillgängligheten till skydd, stöd och behandling ska förbättras.
2. Barns delaktighet i utformning, genomförande och uppföljning av insatser ska stärkas.
3. Förmågan och möjligheterna att fånga upp och möta varje barns behov ska förbättras.
4. Samverkan och samordning av insatser ska stärkas.
5. Stödet i barns vardag ska stärkas

Sammantaget gör Rädda Barnen bedömningen att insatsområdena som sådana är väl avvägda och utgör en rimlig prioritering utifrån målet. Däremot anser Rädda Barnen att de föreslagna insatserna är alltför vaga, och har ett alltför stort fokus på information och fortsatt utredning/kartläggning, snarare än att stärka befintliga resurser inom socialtjänst och hälso- och sjukvård samt säkerställa alla barns rätt till skydd, stöd och behandling. Rädda Barnen saknar flera skarpa förslag som säkerställer alla barns rätt till hjälp efter våldsutsatthet.

15.3.1 Tillgängligheten till skydd, stöd och behandling ska förbättras.

Utredningen föreslår att Länsstyrelserna ges i uppdrag att kartlägga och sprida information om vad som erbjuds enskilda i länet för att förebygga våld mot barn samt för att ge skydd, stöd och behandling till barn som utsätts för eller riskerar att utsättas för våld. Även om Rädda Barnen inte avstyrker förslaget så är vår bedömning att brist på information inte är den viktigaste aspekten när det handlar om tillgänglighet för skydd, stöd och behandling. Rädda Barnen hade istället önskat förslag som utjämnar regionala skillnader i landet när det vad gäller tillgång till insatser, hälso- och sjukvård och vilket stöd som kan erbjudas.

Vidare föreslår utredningen att ett fortsatt aktivt och långsiktigt arbete bör bedrivas för att förbättra tillgängligheten till barn- och ungdomspsykiatri, samt kartlägga på vilket sätt elevhälsan och första linjens psykiatri kan vara en del i att förbättra tillgängligheten. Rädda Barnen anser att denna formulering är alltför vag och hade önskat tydligare och skarpere formuleringar för att säkerställa alla våldsutsatta barns tillgång till vård och behandling. Alla barn som till följd av våldsutsatthet har behov av behandlingsinsats inom hälso- och sjukvården måste garanteras tillgång till det. Idag faller alltför många barn mellan stolarna och får inte rätten till rehabilitering och återanpassning realiserad. Rädda Barnen ser fortfarande oacceptabla regionala skillnader i tillgång till stöd och behandling för våldsutsatta barn. Rädda Barnen önskar förslag som ger en ökad nationell styrning av regionernas och kommuners ansvar när de gällande insatser för barn utsatta för våld. Vi vill även se förslag som stärker socialtjänstens samt hälso- och sjukvårdens förutsättningar att säkerställa att alla barn utsatta för våld får tillgång till skydd, stöd, behandling och rehabilitering. Här hade Rädda Barnen önskat en tydligare reglering i Hälso- och sjukvårdslagen.

Rädda Barnen ser att det ofta krävs mer handfast hjälp än ren informationsdelning. Därför vill Rädda Barnen se lokala "vårdslotsar" som utöver att informera även kan hjälpa till att lotsa familjer och hjälpa dem att initiera en kontakt med relevant aktör. Ju fler trösklar ett barn och en familj behöver ta sig över, desto större risk att de inte kommer hela vägen fram till där hjälpen finns. Det räcker inte med information utan behövs ett praktiskt och mänskligt stöd som säkerställer att barn och familjer i behov av hjälp når fram dit där hjälpen ges. Detta gäller i synnerhet de allra mest utsatta barnen och familjerna, som av olika anledningar har svårt att ta sig fram eller som har bristande tillit till det offentliga samhället.

15.3.2 Barns delaktighet i utformning, genomförande och uppföljning av insatser ska stärkas

Rädda Barnen tillstyrker här utredningens förslag. Särskilt viktigt bedöms förslaget om författningsändring i socialtjänstlagen samt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Utredningen föreslår att lagstiftningen ska kompletteras med reglering om att information till barnet ska anpassas till barnets ålder och andra individuella förutsättningar. Den som ger informationen ska även så långt som möjligt försäkra sig om att barnet har förstått innehållet i och betydelsen av den lämnade information. Rädda Barnen har i många sammanhang erfart hur barn, och särskilt yngre barn, inte fått relevant information om och återkoppling av beslut som rör socialtjänsten. Detta gäller särskilt barn i samhällets vård, som ofta är helt utlämnade till

socialtjänsten för att få information i beslut som berör dem. Rädda Barnen har vid flera tillfällen erfarit hur barn inte fått beslut som rör domar, omplacering och andra, för barnet helt avgörande beslut.

15.3.3 Förmågan och möjligheterna att fånga upp och möta varje barns behov ska förbättras

Utredningen konstaterar att det finns brister i socialtjänstens handläggning leder till att barns våldsutsatthet och hjälpbehov inte fångas upp, inte leder till beslut om insats eller att arbetet för att motivera barn och vuxna till medverkan i insatserna inte är framgångsrikt. Utredningen har även konstaterat brister i individuell anpassning, helhetssyn, uppföljning och samordning i socialtjänstens arbete med våldsutsatta barn.

Utifrån problembeskrivningen ovan föreslår utredningen ett uppdrag till Socialstyrelsen för att undersöka tillgången till strukturerade arbetssätt och metoder för socialtjänstens arbete, samt även ett utökat uppdrag till IVO för tillsyn av kvaliteten i socialtjänstens arbete med våldsutsatta barn och unga.

Rädda Barnen avstyrker i sig ingen av dessa ovanstående förslag, däremot så görs bedömningen att fler insatser här behövs, och att en mer gedigen analys av problembilden behöver göras. Rädda Barnen delar problembilden, men har även erfarit att problemet inte är brist på kunskap eller rutiner hos socialtjänsten, utan snarare att det ofta råder brist på resurser, tid och budgetmässiga förutsättningar att ge individuellt anpassade insatser för barn. Vi har sett flera exempel där såväl socialsekreterare, som personal inom hälso- och sjukvård identifierat behov hos våldsutsatta barn, men behov som ej kan tillgodoses på grund av bristande resurser eller andra förutsättningar. Denna problematik kan ej tillgodoses endast genom ett ökat kunskapsstöd eller en utökad tillsyn. Här behövs även insatser och åtgärder i form av ökade resurser och andra förbättrade förutsättningar för såväl socialtjänsten som hälso- och sjukvården.

Vidare saknar Rädda Barnen i detta avsnitt förslag som syftar till att fånga upp behov hos barn med en särskild sårbarhet som exempelvis barn i en asylprocess, barn som vistas i Sverige utan papper, barn i familjerättsliga processer samt barn i samhällets vård. Rädda Barnen önskar även en analys för att säkerställa att fånga upp alla våldsutsatta barns behov kopplade till strukturella förutsättningar, utifrån exempelvis socioekonomiska förutsättningar eller ett glesbygdsperspektiv.

15.3.4 Samverkan och samordning ska stärkas

Utredningen föreslår att:

En utredning tillsätts för att utreda om, och i så fall hur, regleringen bör stärkas i fråga om samverkan mellan socialtjänsten och hälso- och sjukvården avseende barn som behöver stöd- och/eller behandling med anledning av erfarenheter av våld. Syftet ska vara att säkerställa att barns hjälpbehov inte faller mellan stolarna.

Rädda Barnen avstyrker detta förslag då vår bedömning är att detta inte är en fråga som behöver utredas, eftersom bristerna och utmaningarna i samverkan är väl kända. Rädda Barnen hade i stället önskat konkreta författningsförslag eller åtgärder för att stärka samverkan i stället för ytterligare en utredning.

Utredningen tar upp förslaget om fast vårdkontakt från utredningen "Börja med Barnen!", och ser det som viktigt att förslaget gäller alla barn som har vårdbehov efter våldsutsatthet. En fast vårdkontakt skulle leda till ökade förutsättningar för samordning, trygghet och kontinuitet.

Rädda Barnen tillstyrker förslaget och ser det som viktigt att det även i praktiken efterföljs. Som Rädda Barnen skrivit i remissvaret till utredningen "Börja med Barnen!" är en fast vårdkontakt redan lagreglerad, men efterföljs sällan för många patienter. Rädda Barnen ser ett stort behov av en fast vårdkontakt för alla barn, men också rutiner för att säkerställa att det efterföljs.

För barn med komplexa vårdbehov är det ofta en stor utmaning att samordna stöd och behandling för familjer – särskild för föräldrar och andra omsorgspersoner som själva kan ha särskilda svårigheter och utmaningar. Rädda Barnen föreslår därför att utreda möjligheten att inrätta lokala "vårdslotsar" som kan stötta och lotsa våldsutsatta barn och deras nära vuxna. Vårdslotsarna ska ha god kännedom om vilka aktörer som finns lokalt och kunna hjälpa barn och familjer att få kontakt med dem. De ska kunna överblicka, samordna och tillhandahålla såväl information som praktiskt stöd med lotsning. Vårdslotsar skulle kunna bli ett komplement till en fast vårdkontakt – och bli särskilt viktiga för våldsutsatta barn med komplexa vårdbehov och kontakt med flera olika aktörer och huvudmän.

15.4 Barns rättigheter i brottmålsprocessen ska tillgodoses

Förslag: Att följande insatsområden ska prioriteras inom mål 4:

1. Barn ska få individanpassad information och ges goda förutsättningar att komma till tals och få sina åsikter beaktade.
2. Yrkesverksamma ska bemöta barnet på ett respektfullt och anpassat sätt och ha särskild kompetens.
3. Brottmålsprocessen ska vara så kort som möjligt utan att inskränka rättssäkerheten.
4. Barn ska erbjudas stöd under och efter brottmålsprocessen.
5. Samverkan måste ske med barnets behov i fokus – barnhusverksamheter ska finnas i hela Sverige och utvecklas.

Rädda Barnen beklagar att utredningen endast hade möjlighet att analysera och ge förslag på brottmålsprocessen. För att ta ett helhetsgrepp när det gäller skydd och stöd till barn utsatta för våld, vilket är ambitionen med utredningen, behöver alla rättsprocesser ses över, inte bara brottmålsprocessen. De flesta barn som utsätts för våld är också involverade i andra rättsprocesser som kan komma till domstol – till exempel frågor som rör stödinsatser, omhändertagande eller vårdnad, boende, umgänge. Även dessa rättsprocesser behöver ses över utifrån ett barnrättsperspektiv och inte minst behöver alla rättsprocesser ses över tillsammans, eftersom barn ofta hamnar i parallella processer, i olika domstolar, med olika ombud (om de ens får ett ombud), som kan vara väldigt svårt för ett barn att förhålla sig till och förstå.

Rädda Barnen delar till stor del utredningens bedömning i de prioriterade insatsområdena, men önskar även här skarpare och tydligare formuleringar, i synnerhet när det gäller att säkerställa nationell reglering och samordning för handläggningen för barn utsatta för brott och åtgärder för att få bukt med de stora regionala skillnader som idag finns samt för att alla barn utsatta för allvarliga brott ska få sina rättigheter tillgodosedda. När fler olika myndigheter och huvudmän får begränsade uppdrag missas helhetsbilden och riskerar leda till att problematiken som även utredningen konstaterat, fortskrider. Därför vill Rädda Barnen se ett särskilt regeringsuppdrag för en nationell åtgärdsplan som behöver ha en helhetssyn på barn utsatta för brott, med utgångspunkten i barns rättigheter och barns behov.

15.4.1 Barn ska få individanpassad information under brottmålsprocessen och ges goda förutsättningar att komma till tals och få sina åsikter beaktade

Rädda Barnen delar utredningens bedömning om bristen i möjligheten för barn att få individanpassad information under en brottmålsprocess. Rädda Barnen tillstyrker förslagen på ändring i förundersökningskungörelsen samt lagen om särskild företrädare för barn, där rätten till individanpassad information föreslås stärkas. Rädda Barnen bedömer det som särskilt viktigt att barn får information och möjlighet till samtal vid nedlagd förundersökning. Rädda Barnen har vid flera tillfällen erfart hur barn kommit till barnförhör och berättat ingående om våldsutsatthet, varpå förundersökningen ändå läggs ned i brist på bevis, utan att barnet därefter får någon återkoppling eller samtal om vad som föranlett beslutet. Många barn känner här ett svek gentemot vuxenvärlden, där barn inte upplever sig trodda eller bekräftade. Barn som berättat om våldsutsatthet behöver få anpassad information om processen och stöd i att känna sig trodda och bekräftade, även om förundersökningen läggs ned.

15.4.3 Brottmålsprocessen ska vara så kort som möjligt utan att inskränka rättssäkerheten

Rädda Barnen delar bedömningen om behovet av åtgärder för att säkerställa att brottmålsprocessen ska vara så kort som möjligt för barn utsatta för brott. Däremot bedömer Rädda Barnen att de föreslagna åtgärderna är alltför fragmenterade och inte tillräckligt långtgående och att de saknar helhetsperspektiv.

Utredningen föreslår att:

- Polismyndigheten ges i uppdrag att i samarbete med Åklagarmyndigheten kartlägga vilka hinder för skyndsamtet som finns och vilka åtgärder som krävs för att skyndsamtetskravet enligt 2 a § förundersökningskungörelsen (1947:948) ska kunna upprätthållas på de båda myndigheterna. Kartläggningen ska även innefatta förslag på åtgärder för att nå Åklagarmyndighetens riktvärde att inom 14 dagar från anmälan hålla det första barnförhöret i ärenden om våld i nära relation och sexualbrott.
- Åtterrporteringskrav ställs till Polismyndigheten att redogöra för vilka åtgärder myndigheten avser att vidta för att säkerställa tillräckligt antal utbildade barnförhørsledare för att möta behovet.

Rädda Barnen önskar istället en nationell handlägningsplan för att säkerställa att brott mot barn handläggs inom den lagstadgade tiden enligt förundersökningskungörelsen, och att åtgärder görs för att barn får likvärdig handläggning runt om i hela landet samt får sina rättigheter tillgodosedda. Rädda Barnens rapport Brott mot barn

2023 (länk) visar att var tredje utredning av brott mot barn tar längre tid än den lagstadgade tiden. Rapporten visar även på strukturella regionala skillnader över tid – där samma delar i landet under flera års tid lyckas antingen sämst eller bäst i att handlägga brott i tid. Rädda Barnen vill därför se en nationell åtgärdsplan och tydliga nationella riktlinjer för handläggning av allvarliga brott mot barn, för att säkerställa att dessa barn får sina rättigheter tillgodosedda och att de får likvärdig hjälp oavsett var i landet de bor.

15.4.5 Samverkan måste ske med barnets behov i fokus – barnahusverksamheter ska finnas i hela Sverige och utvecklas

Utredningen föreslår flera åtgärder och författningsändringar för att tydliggöra olika aktörers ansvar i brottmålsprocessen när barn utsatts för våld. Utredningen föreslår ett ramverk med förtydligt ansvar och sedan att ett flertal myndigheter får ett regeringsuppdrag för ett mer detaljerat regelverk kring samverkan. Utifrån det övergripande ramverket föreslås:

- Förundersökningskungörelsen (1947:948) kompletteras med förtydligande om att förhör av någon under 18 år, som genomförs med anledning av misstanke om att barnet utsatts för våld, ska genomföras på ett särskilt hänsynsfullt sätt med beaktande av barnets individuella situation och behov. Vid planering och beslut om den miljö där förhöret ska genomföras ska särskilt beaktas barnets behov av trygghet och andra omständigheter av betydelse för att minska olägenheter för barnet. Barnets behov av särskilt stöd före, under och efter förhöret ska tillgodoses. Kompletteringen införs i 17 § förundersökningskungörelsen (1947:948).
- Socialtjänstlagen (2001:453) kompletteras med förtydligande att socialnämnden särskilt ska beakta att barn som deltar i en brottsutredning som genomförs med anledning av misstanke om att barnet utsatts för våld, kan ha särskilt behov av stöd i samband med sådan medverkan. Kompletteringen införs i 5 kap. 11 § tredje stycket socialtjänstlagen (2001:453), vilken handlar om socialnämndens ansvar att ge stöd och hjälp till barn som utsatts för brott.
- Ansvaret för samverkan kring barn som deltar i en brottsutredning med anledning av misstanke om utsatthet för våld tydliggörs i polislagen (1984:387), förordningen (2015:743) med instruktion för Åklagarmyndigheten, socialtjänstlagen (2001:453) och hälso- och sjukvårdslagen (2017:30). I respektive författning tydliggörs även syftet med samverkan.

Utredningen redogör för en problembild som Rädda Barnen till stor del delar, med brister i samverkan, svårigheten att säkerställa en helhetssyn på barnet och barnets behov, att alla barn utsatta för våld får sina rättigheter tillgodosedda i rättsprocessen, samt att det är stora regionala skillnader i vilket stöd som erbjuds

och brist på reglering. Rädda Barnen beklagar dock att utredningens förslag är otydliga, inte tillräckligt konkreta och saknar en helhetssyn på barn som just brottsoffer och barns behov av skyddsinsatser, krisstöd, rehabilitering och upprättelse. Utifrån utredningens förslag bedömer Rädda Barnen att det finns fortsatt stor risk för stora kommunala och regionala skillnader för barn utsatta för våld.

Rädda Barnen saknar förslag om hälso- och sjukvårdens ansvar, och delar inte utredningens bedömning till att de inte går att reglera i sammanhanget. Rädda Barnen ser det som en väsentligt att alla barn på barnahus får tillgång till en bedömning av en psykolog, utifrån behov av vidare stöd och behandling. Genom att fortsätta med att inte ha detta reglerat i lagstiftning, kommer det i även i fortsättningen att vara stora regionala skillnader även här för barn utsatta för brott, där endast ett fåtal av barnen får tillgång till bedömning för barnpsykiatrisk stöd och behandling. På många barnahus kommer besluten om vilka barn som får träffa psykolog även bli väldigt godtyckliga då det görs efter bedömning av exempelvis polis och andra yrkesgrupper som till stor del saknar formell kompetens i sammanhanget.

Utredningen redogör vidare för den mer detaljerade regleringen av barnhussamverkan:

Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, Rättsmedicinalverket och Socialstyrelsen ges i uppdrag att gemensamt lämna förslag till regeringen på hur styrningen av samverkan kring barn som misstänks ha utsatts för våldsbrott bör utvecklas ytterligare, genom exempelvis bindande reglering eller revidering av nuvarande riktlinjer. I uppdraget ska för- och nackdelar med de olika alternativen redovisas, samt förslag lämnas avseende utformningen av det alternativ som förespråkas. Utgångspunkten för uppdraget ska vara det ovan beskrivna ramverket för samverkan mellan parterna. Uppdraget ska utföras i samråd med Brottsoffermyndigheten, Linköpings universitet (Barnafrid – nationellt kunskapscentrum), Barnombudsmannen och Myndigheten för delaktighet. De utförande myndigheterna ska tillvarata Stiftelsen Allmänna Barnhusets kunskaper om, och arbete mot, våld mot barn i Sverige.

Rädda Barnen tillstyrker även här förslaget i stort, men bedömer att förslaget inte kommer att ha tillräcklig genomslagskraft för att säkerställa att barn utsatta för brott får sina rättigheter tillgodosedda på barnahus. Eftersom utredningens förslag saknar nationella kvalitetskrav eller krav på certifiering för barnahus. Det ser väldigt olika ut i landet hur nuvarande riktlinjer för barnahus följs, vilket innebär att å en revidering av riktlinjerna inte bedöms vara tillräcklig. Även om utredningen tar upp förslag om bindande reglering så riskerar det att inte vara tillräckligt för att säkerställa att barn som utsätts för brott har samma tillgång till stöd, skydd, behandling och upprättelse i hela landet.

Som nämndes inledningsvis, inför mål nummer fyra, vill Rädda Barnen se en nationell åtgärdsplan, som tar ett helhetsgrepp på hur barn som brottsoffer ska få sina rättigheter tillgodosedda.

15.5 Kunskaps- och metodutvecklingen ska stärkas

Förslag: Att följande insatsområden ska prioriteras inom mål 5:

1. Barn ska ha en självklar roll inom kunskapsutvecklingen.
2. Uppföljningen av våld som drabbar barn ska förbättras.
3. Tillgången till kunskap ska öka.
4. Stärkt implementering av tillgänglig kunskap.

Rädda Barnen tillstyrker förslagen i utredningen inom detta mål.

Stockholm 2023-08-31

Maria Frisk
Sverigechef Rädda Barnen